

حجت الاسلام والمسلمین احمد واعظی را در جهان اندیشه با تأملات دیرینه‌ای درباره‌ی دو موضوع مهم تاریخ معاصر، هرمنوتیک و عدالت، می‌شناسیم. پس از انتشار «جان رلز: از عدالت تا لیبرالیسم سیاسی» و کتاب جامع «نقد و بررسی نظریه‌های عدالت» و پاره‌ای تأملات دیگر نظیر «مطهری و عدالت»، انتشار «بازاندیشی عدالت اجتماعی؛ چیستی، چرایی، قلمرو» در سال ۱۴۰۱، نشان دهنده‌ی استمرار تمرکز و توجه این استاد دانشگاه باقرالعلوم (ع) و عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی و ریاست دفتر تبلیغات اسلامی بر موضوع عدالت است. عنوان کتاب مذکور که بوستان کتاب با همکاری دانشگاه باقرالعلوم (ع) در ۴۵۶ صفحه منتشر کرده است، این توقع را در خواننده ایجاد می‌کند که نویسنده محترم به «چگونگی» بازاندیشی عدالت اجتماعی نیز توجه داشته باشد، اما وی در مقدمه متذکر شده که این بحث به پژوهشی دیگر نیازمند است که در آینده انجام خواهد شد. به لحاظ صوری این اثر شامل چهار فصل است و از ویژگی‌های خاص آن، ارائه «چکیده فصل» در پایان فصول اول و دوم و سوم و ارائه نظریه مختار نویسنده در فصل چهارم است.

نویسنده در فصل اول، به چیستی عدالت اجتماعی (صص ۱۳-۳۰)، واکاوی برخی مباحث مربوط به مفهوم‌شناسی عدالت (صص ۳۱-۵۱)، جایگاه واقعی آن در نظریه پردازی عدالت و تبیین مراد از عدالت اجتماعی به ویژه نسبت آن با عدالت توزیعی و تطورات تاریخی آن (صص ۵۱-۷۹) می‌پردازد. فصل دوم، متمرکز بر چرایی و ضرورت عدالت اجتماعی و نظریه پردازی درباره تغییر آرایش مناسبات اجتماعی بر وفق هرگونه مدل و الگوی عادلانه است (صص ۸۵-۹۵). ادامه این فصل به ادله مخالفان عدالت اجتماعی اختصاص یافته (صص ۹۵-۱۰۸) و در بخش بعد، «مبنای ارزشمندی عدالت اجتماعی» بسط یافته است (صص ۱۰۹-۱۲۳). در ضمن این بحث، نگارنده دیدگاه مختار خویش را نیز درباره منشأ ارزشمندی عدالت اجتماعی بیان کرده است (صص ۱۲۳-۱۲۷).

آخرین بخش فصل دوم به رابطه شریعت و عدالت اجتماعی اختصاص یافته است (صص ۱۲۸-۱۵۹). نویسنده در فصل سوم، نسبت عدالت با دیگر ارزش‌های اجتماعی را بررسی کرده، اما عمده بحث معطوف به چیستی و تعریف ارزش‌های اجتماعی است (صص ۱۶۶-۱۹۳) و با اتکا بر فضایل جامعه اسلامی، عدالت را به مثابه برترین ارزش اجتماعی تبیین کرده است (صص ۱۹۴-۲۱۰). فصل چهارم، مهم‌ترین فصل کتاب، شامل تأملات نویسنده محترم و طرح دیدگاه مختار او در این موضوع است؛ نگارنده کتاب در این فصل در سه بخش رکن مفهومی، رکن ارزشی و رکن موضوعی نظریه ارائه داده است (صص ۲۱۵-۲۳۱).

نقد و بررسی محتوایی

• فصل اول: چیستی عدالت اجتماعی

مؤلف محترم، در فصل اول، حداقل به سه موضوع بسیار حیاتی اشاره کرده است: اولین موضوع که برخاسته از دقت نظر نویسنده بوده، تمایز مفهوم‌شناسی از ماهیت‌شناسی یا همان چیستی عدالت است. می‌دانیم که پرسش از چیستی در واقع پرسش از ماهیت است و نویسنده محترم به دقت و درستی میان مفهوم‌شناسی و ماهیت‌شناسی تمایز گذاشته و در ذیل ماهیت‌شناسی به «ایجابی یا سلبی بودن مفهوم عدالت» (ص ۲۴)، مشترک معنوی بودن عدالت (ص ۲۵) و «اعتباری یا انتزاعی بودن عدالت» (ص ۲۹) پرداخته است. اگر بخواهیم به اصول مطالب در منطق ارجاع بدسیم، نویسنده در این بخش میان تعریف لفظی و تعریف حقیقی تمایز گذاشته است.

یکی دیگر از ویژگی‌های این کتاب که از آغاز بحث جلب توجه می‌کند، رفت و آمد احمد واعظی میان تعارف غربی و اسلامی و از منظرهای مختلف کلامی و فلسفی و ادبی و مانند این است. با این حال نویسنده کتاب «نقد و بررسی نظریه‌های عدالت»، با اختصاص بحثی در فصل اول با عنوان «نسبت مفهوم‌شناسی عدالت